

УДК 069.8(093):94(477)“1930/1960”+913.43-028.27

© Златко ЗЛАТАНОВ
© Світлана ДАЦЕНКО

«МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ ПРО ДРУГУ СВІТОВУ ВІЙНУ НА МАПІ УКРАЇНИ». ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ РОБОТИ З ЕЛЕКТРОННО-КАРТОГРАФІЧНИМ ПРОЄКТОМ

У статті висвітлено підсумки роботи з проєктом електронної карти Музею станом на березень 2021 р., описано етапи наповнення її інформаційної бази, зазначено ступінь завершеності роботи над кожним запитом (атрибутом), розкрито перспективи становлення проєкту як важливого складника майбутньої експозиції Меморіального комплексу, представлено можливості, що їх відкриває внесена в контент інформація для дослідників воєнної історії, науковців-демографів, які займаються історією України періоду Другої світової війни.

Ключові слова: Друга світова війна, Україна, Меморіал, геоінформаційна система, карта, населені пункти, атрибути, мобілізація, втрати, окупація, гетто, Вермахт, Червона армія, фронт, група армій, армія, корпус, дивізія, бригада, полк, Голодомор.

У наші дні в умовах інформаційного суспільства важливої ролі в різних галузях набувають електронні бази даних, мультимедійні засоби, які містять великий обсяг інформації і значно спрощують робочий процес. Однією з таких баз даних став електронно-картографічний проєкт «Місця пам'яті про Другу світову війну на мапі України», розроблений у 2014 р. для Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Основою електронної бази картографічного проєкту є таблиця з атрибутами, які становлять сукупність запитів, що містять необхідну інформацію про той чи інший населений пункт. Для заповнення ланок атрибутів науковці використовують архівні дані, монографічні джерела, мемуаристику на тему Другої світової, чимало іншої літератури, а також карти бойових дій. Слід зауважити, що архівні дані інколи суперечили інформації, поданій у монографічних джерелах. Нерідко в документах указано було лише приблизні, округлені цифри. Тоді в карту вносили інформацію, яку вважали найвірогіднішою. Заповнення

відповідних ланок кожного населеного об'єкта даними допомагає крок за кроком прямувати до створення інформативної бази, яка пов'яже архівні дані, історіографічні джерела та усні свідчення.

Науковці Музею постійно наповнюють цю базу даних новими фактами й цифрами. За сім років роботи база проекту збагатилася значним масивом інформації для вже наявних атрибутів, а крім того, до неї було додано чимало нових. Серед них – демографічні дані, пов'язані з утратами на фронтах війни, військові формування ворогуючих сторін, які захоплювали населені пункти, місця боїв українських визвольних формувань та ін.

Станом на березень 2021 р. вже опрацьовані такі сучасні регіони, як АР Крим, Київська, Сумська, Закарпатська, Івано-Франківська, Волинська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька, Вінницька, Одеська, Луганська, Донецька, Запорізька, Полтавська, Дніпропетровська області. Тобто інформацію з доступних нині джерел та літератури внесено. Певна річ, у разі надходження нових фактів і цифр дані буде уточнено, доповнено й відкориговано в ланках атрибутів.

Розробники наявної електронної карти внесли в таблицю бази 45 371 населений пункт та об'єкт. Серед них – міста, містечка, селища міського типу, села, селища, хутори, колгоспи, радгоспи, робітничі поселення, машинно-тракторні, дослідні, селекційні станції, залізничні роз'їзди, залізничні станції тощо. За основу старих назв населених пунктів програмісти брали найменування 1946 р., а за основу нових – 2014 р. Тому згодом співробітники Музею додали атрибути, в які було введено назви 2556 населених пунктів, уживані у воєнний період, а також нові назви всіх 917 населених пунктів України, перейменованих у 2015–2016 рр. у процесі декомунізації. Згодом були внесені давні кримськотатарські назви населених пунктів, уживані на території Криму до 1944 р.

У процесі роботи над електронно-картографічним проектом співробітники Музею зіштовхнулися з певними труднощами. Це стосується як самого адміністративно-територіального поділу на карті, так і кількості населених пунктів, унесених програмістами в базу. По-перше, на карті є межі областей лише зразка 1946 р. Отже, можливості обрати їхню конфігурацію іншого періоду практично не існує. Слід, на жаль, визнати, що в деяких випадках навіть наявні межі не відповідають тим, які були насправді. Скажімо, це дуже чітко помітно на прикладі межі Львівської та Дрогобицької областей.

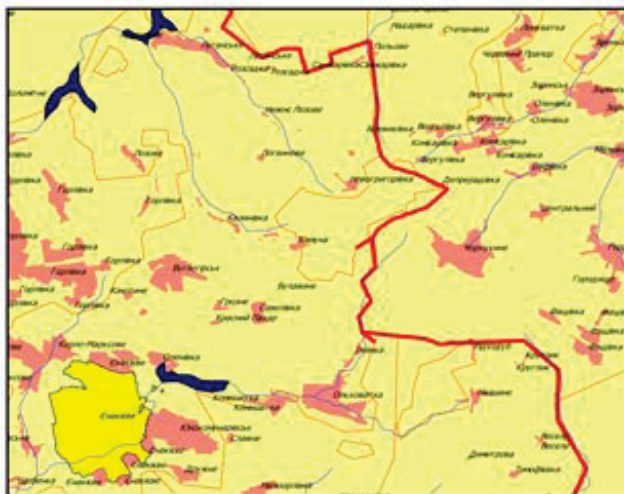
По-друге, доволі умовною є сама кількість – 45 371 наявний на 1946 р. населений об'єкт. У деяких випадках програмісти двічі, а то й більше разів вносили той самий населений пункт у відповідний атрибут таблиці. Натомість деякі міста, селища, села, що були тоді і є зараз, розробники не зафіксували взагалі. Доволі дивно бачити, наприклад, відсутність такого доволі відомого населеного пункту, як м. Дебальцеве Донецької області.

По-третє, на самій карті населені пункти часто бувають позначені поза межами районів, до складу яких вони входять.

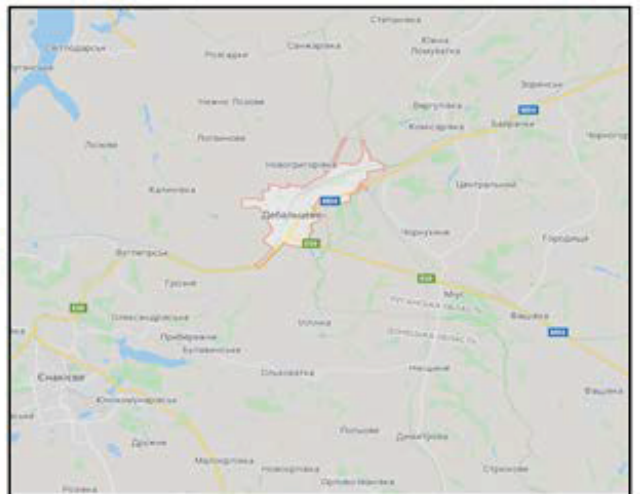

Невідповідність межі Львівської та Дрогобицької областей (червона лінія – хибна межа, нанесена програмістами, зелена – справжня межа).

карта програмістів

Google Maps

м. Дебальцеве Донецької області (на карті, розробленій програмістами, відсутнє).

Отже, в перспективі – перехід на більш досконалу геоінформаційну систему, до якої буде перенесено вже наявну інформацію. Нова система, крім іншого, має бути прив'язана до постійних оновлень, які вносять зміни в адміністративно-територіальний поділ. Наприклад, вона повинна надавати можливість вибору

кордонів у різні історичні періоди, враховувати зміни адміністративної реформи 2020 р., у результаті якої було зменшено кількість районів у кожній області. Також програма має «бачити» зміни в назвах населених пунктів, районів. Адже в наші дні перейменування відбуваються часто. Скажімо, відомо, що 3 лютого 2021 р. Комітет Верховної Ради України з питань організації державної влади підтримав постанову про перейменування смт Новгородське Торецької міськради Донецької області на смт Нью-Йорк. Фактично населеному пункту повернули історичну назву, яку в 1951 р., ще під час «холодної війни», радянська влада змінила на Новгородське, очевидно, потрактувавши як «капіталістичну» [8]. Оновлена геоінформаційна система з можливістю демонстрації на широкоформатних дисплеях постане як хороший мультимедійний засіб у головній експозиції Меморіального комплексу.

Серед атрибутів, із якими доводилося плідно працювати, є присвячені мобілізації населення та військовим утратам у роки війни, а саме:

– «Загальна кількість осіб, мобілізованих із населеного пункту до Червоної армії в роки війни» (наразі заповнено дані на 3793 населені пункти, в яких, за підрахунками програми, кількість призваних становить 1 652 457 осіб);

– «Загальна кількість осіб, мобілізованих із населеного пункту, що загинули на фронтах війни» (наразі заповнено дані на 4307 населених пунктів, у яких, за підрахунками програми, кількість загиблих становить 805 677 осіб);

– «Загальна кількість військовослужбовців Збройних сил СРСР, які загинули під час остаточного вигнання нацистів із населеного пункту» (наразі заповнено дані на 464 населені пункти, в яких, за підрахунками програми, кількість загиблих становить 180 435 осіб).

За деякими даними, загалом у роки війни до Збройних сил СРСР було призвано близько 9 млн українців, з яких близько 4 млн загинули [10, 553].

Одним із джерел наповнення даних атрибутів стало 26-томне видання «Історія міст і сіл Української РСР». Точнішу інформацію стосовно загиблих на фронті надала Книга Пам'яті України. Підрахунок прізвищ із мартиролога допоміг завершити роботу щодо Київської та Запорізької областей за цим атрибутом.

Значний інтерес для наукового середовища становлять атрибути, присвячені злочинним діям гітлерівців та їхніх союзників під час окупації населених пунктів України. Окупанти створили кількості гетто, місць примусового утримання й ліквідації населення. Відповідні атрибути в базі даних висвітлюють кількісні показники щодо кожного населеного пункту.

Скажімо, в атрибут «Дата спалення населеного пункту гітлерівцями та їхніми союзниками під час окупації» внесено дані на 426 населених пунктів. Кількість сіл, спалених нацистами на території України, була дещо більша – близько 670 [4]. Однак хронологічний атрибут потребує точної дати, інакше інформація в його ланці не збережеться, а в багатьох наявних джерелах указано лише місяць події. Серед найбільш постраждалих населених пунктів – сумнозвісний райцентр Корюківка на Чернігівщині, який на початку березня 1943 р.

був повністю спалений. Жертвами каральної акції стали 6700 убитих і згорілих живцем громадян.

Станом на березень 2021 р. до атрибута «Кількість мешканців населеного пункту, яких вивезли на примусові роботи під час нацистської окупації» внесено дані на 8840 населених пунктів. За підрахунками програми, загальна кількість вивезених із них жителів становить 2 057 967 осіб. Отже, вдалося поступово наблизитися до числа 2,4 млн жителів, яке фігурує в багатьох працях [12, 173].

В атрибут «Кількість мешканців населеного пункту, знищених гітлерівцями та їхніми союзниками під час окупації» вже внесено дані на 6560 населених пунктів. За підрахунками програми, загальна кількість знищених у них жителів становить 3 622 447 осіб, що теж наближає цей показник до усталеної оцінки в 3,9 млн мирних жителів [2, 59–60].

Для заповнення останніх двох атрибутів основним джерелом стали архівні дані ЦДАВО України.

У роки війни в межах сучасної території України було знищено 1 554 000 євреїв – як у місцях ув'язнення, так і в спеціально організованих місцях страт [6, 837]. Тому поява атрибута «Злочини проти єврейських жителів населеного пункту, здійснені гітлерівцями та їхніми союзниками під час окупації» є цілком закономірною. Ланка атрибута – це текстове поле, в якому зазначені дата, місце й подробиці страт єврейського населення. Серед них – сумнозвісний Бабин Яр у м. Київ, розстріли в м. Кам'янець-Подільський у серпні 1941 р., численні страти на Львівщині, Миколаївщині та в інших регіонах України. На сьогодні внесено інформацію про нацистські злочини проти єврейського населення на території 116 населених пунктів.

Уже вдалося завершити роботу над такими двома атрибутами, як «Нацистські місця примусового утримання людей у населеному пункті під час окупації» (заповнено дані на 541 населений пункт, у якому було зосереджено 722 місця ув'язнення, зокрема тюрми, дулаги, шталаги, трудові табори тощо) та «Наявність гетто в населеному пункті під час окупації» (заповнено дані на 340 населених пунктів). У цій роботі допоміг «Довідник про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941–1944)», який містить вичерпну інформацію з відповідної тематики [3].

Завершено також роботу з атрибутом «Кількість мешканців населеного пункту, які померли під час Голодомору 1932–1933 рр.». Завдяки підрахункам прізвищ із мартиролога багатотомного видання «Національна книга пам'яті жертв Голодомору», розробленого Інститутом національної пам'яті України, внесено дані на 8082 населені пункти [7]. Згідно з обчисленнями актуальної програми електронно-картографічного проекту, загальна кількість загиблих під час Голодомору жителів у цих населених пунктах становить 936 995 осіб.

Серед ключових – атрибути, присвячені датам окупації гітлерівцями та їхніми союзниками сіл, селищ, міст України й датам вигнання нацистів Червоною армією із цих населених пунктів.

До атрибута «Дата початку окупації населеного пункту гітлерівцями та їхніми союзниками» внесено дані, починаючи від листопада 1938 р., коли Угорщина внаслідок рішень I Віденського арбітражу зайняла частину Закарпаття. Решту краю Угорська королівська армія окупувала в березні 1939 р. Під час німецько-радянської війни Вермахт і його союзники фактично більш ніж за рік оволоділи всією територією України. Останні українські міста й села були захоплені гітлерівцями на території Ворошиловградської (нині – Луганська) області влітку 1942 р. Доволі поширеною є інформація про те, що останній населений пункт, у який увійшли нацисти, – це м. Свердловськ, захоплене 22 липня 1942 р. [1]. Однак, згідно з архівними даними, на Луганщині були населені пункти, захоплені й пізніше. Наприклад, х. Хрящівка Новосвітлівського району Ворошиловградської області (нині – Краснодонський район Луганської області) був окупований 23 липня 1942 р., с. Первомайка Ровеньківського району – теж 23 липня 1942 р., а смт Краснопілля Кадіївського району (нині – у складі м. Брянка) – аж 4 серпня 1942 р. [13–15]. Нині до ланок атрибута «Дата початку окупації населеного пункту гітлерівцями та їхніми союзниками» вже внесено дані на 35 848 населених пунктів.

Оскільки впродовж війни чимало населених пунктів не раз переходили з рук у руки, то для фіксації дат окупації та вигнання окупантів теж створені відповідні атрибути. Станом на березень 2021 р. до атрибута «Дата остаточного вигнання гітлерівців та їхніх союзників із населеного пункту» внесено дані на 39 733 населені пункти. Традиційно датою остаточного вигнання нацистів та їхніх союзників з українських земель вважають 28 жовтня 1944 р. Проте слід зауважити, що через численні контратаки угорської та німецької армій бої за окремі населені пункти на Закарпатті точилися до кінця листопада 1944 р. Скажімо, запеклими вони були на околицях м. Чоп.

На основі усіх атрибутів, пов'язаних із датами окупації та вигнання нацистів, здійснюється підрахунок, у результаті якого вноситься інформація в атрибут «Загальний час окупації населеного пункту гітлерівцями та їхніми союзниками у днях». Він дає змогу способом сортування встановити, які населені пункти перебували під окупацією найдовше. Беззаперечними «лідерами» за цим показником є більшість населених пунктів Закарпаття. Загальний час окупації кожного з них перевищує 2 тис. днів. Для порівняння: м. Київ перебувало під нацистською окупацією 778 днів. Наразі до атрибута «Загальний час окупації населеного пункту гітлерівцями та їхніми союзниками у днях» внесено дані на 30 819 населених пунктів України.

У базі даних створені колонки атрибутів для переліку збройних формувань нацистської Німеччини та її союзників, що брали участь у першій окупації того чи іншого села, селища, міста України. Це дає змогу визначити, які населені пункти були окуповані німецькими, а які – угорськими, румунськими чи словацькими частинами. Установити, які саме військові формування це були, істотно допомогли карти бойових дій.

Дослідження військових формувань держав «осі» під час наповнення бази електронно-картографічного проєкту виявилось доволі цікавим, адже воно допомогло осягнути масштаби застосування армій держав – сателітів Гітлера та їхню роль у східному «бліцкригу». Традиційно вважалося, що основну наступальну міць становив Вермахт, а бойовий дух і рівень підготовки його союзників залишав бажати кращого. Насправді вдалося встановити, що румуни, італійці, угорці подекуди демонстрували не гірші якості й вели успішні бойові дії. Скажімо, Північною Буковиною та більшою частиною Одеської області заволоділи румунські війська, а значну територію Лівобережжя, зокрема Дніпропетровщину, Донбас, захопив Італійський експедиційний корпус у Росії (Corpo di Spedizione Italiano in Russia, або CSIR).

Відомо, що румуни воювали доволі завзято й саме їм належить основна роль у взятті м. Одеса. Один випадок під час боїв на підступах до міста наприкінці серпня 1941 р. наочно демонструє рішучість і стійкість румунських воїнів. Ті захопили одну висоту й обороняли її до останнього. Їхня легка батарея не стала відходити з позицій, коли ще була така можливість, і вела вогонь практично впритул, доки її не закидали гранатами. Стійкість румунських артилеристів справила враження й на радянське командування [16, 204]. Мотивація армії Іона Антонеску цілком зрозуміла: вона билася за втрачені рік тому Північну Буковину та Бессарабію.

Станом на березень 2021 р. на рівні групи армій Збройних сил нацистської Німеччини та її союзників уже заповнено дані на 33 477 населених пунктів, на рівні армій – на 31 741, на рівні корпусу – на 21 374, на рівні дивізій – на 2610, на рівні полків/бригад – на 71 населений пункт.

Атрибути, присвячені військовим формуванням Збройних сил СРСР, які брали участь в остаточному вигнанні гітлерівців та їхніх союзників із того чи іншого населеного пункту, теж становлять вагомий частку роботи з електронно-картографічним проєктом. Як і у випадку з військовими формуваннями держав «осі», є окремі ланки для фронтів, армій, корпусів, дивізій, полків/бригад Червоної армії. Авіаційних частин не вказано, бо вони виконували допоміжну роль підтримки на полі бою. Не зазначено й партизанських формувань. Попри те що чимало населених пунктів у 1943–1944 рр. справді були відбиті в гітлерівців радянськими партизанськими загонами та з'єднаннями й утримувані до приходу діючих частин РСЧА, у таблиці карти вказані сухопутні формування Червоної армії, бригади морської піхоти ВМФ, війська укріплених районів, адже саме вони були складником регулярних Збройних сил, що першими проникали на хутір, у село чи місто.

Часто траплялося, в один населений пункт, наступаючи, могли з боями входити одночасно кілька сухопутних частин. Установлюючи такі випадки, в ланках атрибутів доводилося позначати армію, корпус, дивізію, полк цифрами в дужках, щоб підкреслити, до яких структур вони належали.

Акумуляована в базі інформація дає змогу встановити напрями дій радянських фронтів на території України. Наприклад, крім військ 1-го Українського (до 20 жовтня 1943 р. – Воронезький), 2-го Українського (до 20 жовтня 1943 р. – Степовий), 3-го Українського (до 20 жовтня 1943 р. – Південно-Західний) та 4-го Українського (до 20 жовтня 1943 р. – Південний), яким належить основна роль у розгромі Вермахту на українських теренах, через північні регіони просувалися з боями також Білоруські фронти. Значною частиною Волинської області заволоділи з'єднання й частини 1-го та 2-го Білоруських фронтів, зокрема фактично з усього Шацького району нацистів витіснили формування 1-го Білоруського фронту.

Робота із заповнення ланок атрибутів військових формувань триває постійно, адже матеріали, присвячені бойовим шляхам частин і з'єднань, які зберігаються в Національному музеї історії України у Другій світовій війні, відкривають для цього великі можливості. Це детальні довідки, журнали бойових дій, що часто були створені безпосередніми учасниками битв і подекуди висвітлювали погодинний перебіг протистояння між ворогуючими сторонами за те чи інше село.

Наразі на рівні фронту Збройних сил СРСР вже заповнено дані на 39 375 населених пунктів, на рівні армій – на 20 252, на рівні корпусу – на 10 520, на рівні дивізій – на 6211, на рівні полків/бригад – на 1019 населених пунктів.

Щоб простежити й висвітлити бойову діяльність українських визвольних формувань у роки Другої світової війни, до бази електронно-картографічного проекту було додано атрибути, призначені для внесення інформації про місця боїв. Це дії проти радянських партизанів, оточенців, окупаційних підрозділів військ держав «осі», польських формувань, регулярних частин РСЧА та органів держбезпеки і внутрішніх справ СРСР, у яких брали участь «Поліська Січ» Т.Д. Боровця («Тарас Бульба»), УПА та інші структури, що боролися за самостійність України.

Серед перших сутичок із нацистами варто відзначити успішний бій сотні УПА під командуванням Г. Перегіняка («Коробка-Довбешка») поблизу с. Володимирець на Рівненщині 8 лютого 1943 р. Найактивніше проти гітлерівських окупаційних військ повстанці діяли в 1943–1944 рр. Наразі в атрибут «Інформація про місце, дату і результат бою між українськими визвольними формуваннями та частинами Збройних сил гітлерівської Німеччини, а також її сателітів під час нацистської окупації» внесено дані на 19 населених пунктів.

Доволі інтенсивними були сутички українських повстанців із більшовицькими партизанами. Згідно з матеріалами багатотомного видання «Літопис УПА» та праці І. Патриляка «Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960 рр.)», чимало таких боїв завершувалися перемогою українських самостійницьких підрозділів [5; 9]. Цьому сприяли відмінне знання місцевості, яка здебільшого була рідним краєм для повстанців, а також високий рівень підготовки ведення бойових дій із використанням партизанської тактики, майстерність у влаштуванні засі-

док. Фрагмент таблиці з атрибутами електронно-картографічного проекту на прикладі трьох сіл Рівненської, Львівської та Волинської областей демонструє успіх воїнів УПА в таких боях.

NAZVA2014	TYP2014	RAYON2014	OBLAST2014	PROTYRPART
Каніє-Случанське	село	Сарненської	Рівненська	20.12.1943 р. відбувся бій між УПА та радянськими партизанами. Результат: знищено 45 партизанів (перемога УПА).
Тростянець	село	Миколаївській	Львівська	16.04.1944 р. бійці УПА здійснили напад на радянських партизанів. Результат: радянський загін знищено (перемога УПА).
Куликовці	село	Маневцької	Волинська	08.07.1943 р. відбувся бій УПА проти радянських партизанів. Результат: розбито радянський загін (перемога УПА).

Загалом в атрибуті «Інформація про місце, дату і результат бою між українськими визвольними формуваннями та радянськими партизанами під час нацистської окупації» вже заповнено дані на 43 населені пункти.

На справжню різанину перетворилася боротьба радянських спецорганів проти українських націоналістів у 1944–1960 рр. На жаль, відсутність деяких населених пунктів, які існували у воєнний період, не дала змоги внести інформацію на них в атрибут, присвячений цій боротьбі. Скажімо, це стосується с. Гурби, що існувало на південному заході сучасного Здолбунівського району Рівненської області, неподалік межі з Тернопільською областю. Відомо, що у квітні 1944 р. між УПА та військами НКВД тут точився запеклий бій. Тоді останні здобули тактичну перемогу, змусили українських повстанців відступити, після чого спалили с. Гурби та сусіднє с. Антонівці на Тернопільщині. Знищене вщент с. Гурби більше не відновлювалося.

Боротьба українських повстанців проти радянської влади точилась і в повоєнний період. Останній бій загонів УПА з оперативною групою КГБ відбувся 14 квітня 1960 р. в Підгаєцькому районі Тернопільської області [11, 82].

Слід віддати належне доволі вдалій системі пошуку в уже наявній базі електронно-картографічного проекту. На прикладі атрибута, присвяченого місцям боїв УПА проти радянських спецорганів, продемонструвати це досить легко. Скажімо, користувача цікавить, чи мали місце сутички в певний день. Вводимо чотири пари цифр через крапки, наприклад 13.06.1945. Пошук видає результат:

NAZVA2014	TYP2014	RAYON2014	OBLAST2014	PROTYKGB
Бобятин	село	Сокальській	Львівська	13.06.1945 р. відбувся бій між УПА та силами НКВД. Результат: вбито 1 сол-ка НКВД; загинуло 2 повстанці.

Нині до атрибута «Інформація про місце, дату і результат бою між українськими визвольними формуваннями та органами державної безпеки СРСР у 1944–1960 рр.» внесено дані на 201 населений пункт.

У процесі дослідження бойової діяльності УПА виникла потреба додати ще два атрибути в базу електронно-картографічного проекту.

Доволі важко оминати тему українсько-польського протистояння, що тривало впродовж війни. Такі випадки мали місце як на сучасних українських теренах, так і на польських. Тому поява атрибута «Інформація про місце, дату і результат бою між українськими визвольними формуваннями та польськими партизанами (Армія Крайова та ін.) під час нацистської окупації» зможе доповнити загальну картину. На сьогодні вже знайдено і внесено дані на 5 населених пунктів.

Ще одну тему, без якої важко уявити реалії воєнного лихоліття в контексті українського виміру, розкриває наступний доданий атрибут: «Інформація про місце, дату і результат бою між українськими визвольними формуваннями та регулярними формуваннями Червоної армії». З наближенням лінії фронту до західноукраїнських земель у 1944 р. такі сутички ставалися доволі часто. Адже, потребуючи харчів, зброї та боєприпасів, бійці УПА періодично нападали на обози червоноармійців. Станом на березень 2021 р. заповнено дані на 47 населених пунктів у ланках згаданого атрибута.

Наповнення ланок атрибутів електронно-картографічного проекту «Місця пам'яті про Другу світову війну на мапі України» триває. Науковий колектив Меморіального комплексу проводить постійний пошук даних. Знайдену інформацію перевіряють, уточнюють і вносять у колонки таблиці. Повністю завершений проект відкриє неабиякі перспективи, зокрема постане як важливий складник майбутньої експозиції Меморіального комплексу. Чи не вперше з'явиться можливість акумулювати в одній базі вичерпну інформацію про всі аспекти, пов'язані з історією України у Другій світовій війні. Ґрунтовна база даних у поєднанні з модернізованим графічним складником дасть змогу реалізувати проект, який належним чином висвітлюватиме український фактор Другої світової, стане інструментом, здатним вибудувати об'єктивний погляд на історію України в найстрашнішій війні, яку знало людство. Це стане помітним кроком на шляху дослідження воєнної історії, формування сучасної моделі колективної пам'яті про цю сторінку нашого минулого.

Джерела та література:

1. 22.07.1942 – завершилася повна окупація території України вермахтом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.territoryterror.org.ua/uk/resources/calendar/details/?newsid=228>. – Назва з екрана.
2. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України. 11 клас. Конспекти уроків. Рівень стандарту. Розробки уроків. Посібник для вчителя / О.В. Гісем, О.О. Мартинюк. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 368 с.
3. Довідник про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941–1944) / Упоряд. М.Г. Дубик. – К., 2000. – 304 с.
4. Корюківська трагедія 75 років потому: національний символ скорботи чи забута сторінка української історії? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://malotokmachanska.gromada.org.ua/news/13-40-49-26-02-2018/>. – Назва з екрана.
5. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2: Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943–1944 / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – Вид-во «Літопис УПА» та ін. – Київ – Торонто, 1999. – 872 с.
6. Нахманович В. Голокост як наукова і світоглядна проблема. Погляд з України / В. Нахманович // Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г.В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько; Рецензенти: О.С. Рубльов, В.Ф. Шевченко / НАН України, Інститут історії України. – К.: Вид-во «Наукова думка» НАН України, 2011. – Кн. 2. – 943 с. – С. 802–863.

7. *Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. – Томи 1–22 / Український інститут національної пам'яті / Редколегія: В.М. Хоменко (голова редколегії) та ін. – К., 2008.*
8. *Парламентський комітет підтримав повернення Нью-Йорку історичної назви // Історична правда. – 04.02.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/short/2021/02/4/158939/>. – Назва з екрана.*
9. *Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960 рр.): монографія. – К.: ВД АЕДФ-Україна, 2020. – 712 с. + 64 с.: іл.*
10. *Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І.К. Патриляк, М.А. Боровик. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2010. – 590 с.*
11. *Пиріг Л. Проти Московщини за Україну! Нотатки філателіста // Пам'ятки України. – 2017. – № 10–12. – С. 82–86.*
12. *Сорока Ю.М. Політичні й економічні чинники міграційних процесів у західних областях УРСР в 1944–1950-х роках // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Історія». – Вип. 91–93. – 2007. – С. 60–63.*
13. *Центральний державний архів вищих органів влади України. – Ф. 4620. – Оп. 3. – Спр. 351. – Арк. 295.*
14. *Там само. – Арк. 350.*
15. *Там само. – Арк. 402.*
16. *Юновидов А.С. Оборона Одессы. 1941. Первая битва за Чёрное море / А. Юновидов. – М.: Вече, 2011. – 432 с.: ил. – (Военные тайны XX века).*

© Златко ЗЛАТАНОВ
© Светлана ДАЦЕНКО

«МЕСТА ПАМ'ЯТИ О ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ НА КАРТЕ УКРАИНЫ». ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ ИТОГИ РАБОТЫ С ЭЛЕКТРОННО-КАРТОГРАФИЧЕСКИМ ПРОЕКТОМ

В статье освещены итоги работы над проектом электронной карты Музея по состоянию на март 2021 г., описана работа, направленная на наполнение её информационной базы, указана степень завершённости работы над каждым запросом (атрибутом), раскрыты перспективы становления проекта как важной составляющей будущей экспозиции Мемориального комплекса, представлены возможности, которые открывает внесённая в контент информация для исследователей военной истории, учёных-демографов, занимающихся историей Украины периода Второй мировой войны.

Ключевые слова: *Вторая мировая война, Украина, Мемориал, карта, населённые пункты, атрибуты, мобилизация, потери, оккупация, гетто, Вермахт, Красная армия, фронт, группа армий, армия, корпус, дивизия, бригада, полк, Голодомор.*

“MEMORY SPACES OF THE SECOND WORLD WAR ON THE MAP OF UKRAINE”. PRELIMINARY RESULTS OF WORK WITH THE ELECTRONIC AND CARTOGRAPHIC PROJECT

The article highlights the results of work with the project of the electronic map of the museum as of March 2021, describes the work on filling its information base, describes the degree of completion of each request (attribute), reveals the prospects of the project as an important component of the future exposition of the Memorial Complex, presents the opportunities which is opened by the information included in the content for researchers of military history, demographers who study the history of Ukraine during the Second World War.

Keywords: *World War II, Ukraine, Memorial, map, settlements, attributes, mobilization, losses, occupation, ghetto, Wehrmacht, Red Army, front, group of armies, army, corps, division, brigade, regiment, Holodomor.*